

УДК 373.211.24/.378.147

Савченко Л.Л.

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ У ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкриваються можливості педагогічного тренінгу як ефективної форми навчання, що забезпечує професійне становлення майбутнього педагога та реалізацію професійно значущих особистісних якостей і здібностей, професійних знань і умінь в процесі організації взаємодії з дітьми, батьками та педагогічним колективом дошкільного навчального закладу. Зазначено, що одним з етапів забезпечення професійного становлення майбутніх вихователів дітей дошкільного віку є організація серії навчальних і розвивальних програм тренінгу для досягнення стійких змін у поведінці майбутнього вихователя. Послідовність програми педагогічного тренінгу передбачає організацію тренінгу особистісного розвитку, тренінгу креативності та тренінгу професійного спрямування.

На основі теоретичного аналізу проаналізована термінологія поняття «тренінг», виокремлено види тренінгу. Акцентована увага на основних завданнях професійного становлення майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, які вирішуються в процесі організації тренінгових занять. Наведено визначення та мету педагогічного тренінгу, його застосування в освітньому процесі, зазначено відповідність принципів педагогічного тренінгу моральним принципам психологічної допомоги. Визначено методи та вправи інтерактивного навчання базовими у структурі педагогічного тренінгу.

Відмічено, що вербальна комунікація, подання інформації у наочному вигляді, демонстрація навичок та практичне вироблення необхідних навичок є основними напрямками у тренінговому навчанні. Зроблено висновки, що застосування педагогічного тренінгу допомагають викладачеві адаптувати студентів до професійної діяльності, навчити їх правильно спілкуватися зі своїми вихованцями, показати різнобічність педагогічного процесу.

***Ключові слова:** тренінг, педагогічний тренінг, професійне становлення, вихователь дітей дошкільного віку, професійна компетентність, методи активного навчання, групові дискусії.*

Savchenko L. L.

APPLICATION OF PEDAGOGICAL TRAINING IN THE PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL TRAINING OF PRESCHOOL EDUCATION PROFESSIONALS

The article reveals the possibilities of pedagogical training as an effective form of education, which provides for the professional formation of the future teacher and the realization of professionally significant personal qualities and abilities, professional knowledge and skills in the process of organizing interaction with children, parents and teaching staff in pre-school. It is noted that one of the steps to ensure the professional development of future preschool educators is to organize a series of training and developmental training programs to achieve sustainable changes in the behavior of the future caregiver. The sequence of the pedagogical training program involves the organization of personal development training, creativity training and professional orientation training.

On the basis of theoretical analysis, the terminology of the concept of «training» is analyzed, types of training are distinguished. Emphasis is placed on the main tasks of professional formation of future preschool teachers, which are solved in the process of organizing training sessions. The definition and purpose of pedagogical

training, its application in the educational process, the correspondence of the principles of pedagogical training with the moral principles of psychological assistance are given. Methods and exercises of interactive learning are defined as basic in the structure of pedagogical training.

It is noted that verbal communication, presentation of information in a visual form, demonstration of skills and practical development of necessary skills are the main directions in training. It is concluded that the use of pedagogical training helps the teacher to adapt students to their professional activity, teach them to properly communicate with their students, to show the versatility of the pedagogical process.

Keywords: *training, pedagogical training, professional becoming, educator of children of preschool age, professional competence, methods of active learning, group discussions.*

Постановка проблеми. Динамічні перетворення, які відбуваються в економічному, політичному, соціальному житті України, посилюють потребу в діяльних, творчо мислячих фахівцях, здатних самостійно висувати й вирішувати багатоаспектні завдання в нестандартних умовах професійної діяльності. Майбутній вихователь закладу дошкільної освіти повинен вміти активізувати свій творчий потенціал, а також допомогти дитині розкрити власні здібності. Виходячи з цього положення, головними завдання формування майбутнього вихователя у закладі вищої освіти – є розвиток фахівця, креативне мислячого, готового до творчого здійснення професійної діяльності, до інновацій в освітній роботі з дітьми, актуалізація професійно-педагогічного потенціалу, формування професійної рефлексії.

Ефективною формою, що забезпечує професійне становлення майбутнього педагога та реалізацію професійно значущих особистісних якостей і здібностей, професійних знань і умінь в процесі організації взаємодії з дітьми, батьками та педагогічним колективом дошкільного навчального закладу є педагогічний

тренінг, який дозволяє цілеспрямовано створювати професійні ситуації взаємодії з іншими людьми.

Аналіз актуальних досліджень. Упродовж ХХ століття тренінг як засіб адаптації людини до професійної діяльності, перепрограмування поведінки та діяльності людини отримав широке визнання і впровадження у різних сферах людської діяльності. Сьогодні добре відомий досвід Лейпцигської (Манфред Форвег, Традель Альбер), Талліннської (Х. Міккін), Ленінградської (Л. Петровська, Ю. Ємельянов, С. Макшанов) шкіл. У 1993 році у Санкт-Петербурзі був створений Інститут Тренінгу, який розробив дворічну програму підготовки спеціалістів та п'ятнадцятиденну програму методичної підготовки, що сьогодні є популярною серед молоді.

Термін «тренінг»(з англ. train, training) має низку значень: навчання, виховання, тренування, дресирування. Існує багато визначень цього поняття. Наприклад Ю. Ємельянов розглядає тренінг як групу методів, спрямованих на розвиток здібностей до навчання та оволодіння будь-яким складним видом діяльності [1, с. 10]. Також тренінг визначається і як засіб перепрограмування моделі управління поведінкою та діяльністю, що вже існує в людини [6, с. 24]; як інтенсивне навчання з практичною спрямованістю [2, с. 291]; як особливий метод отримання знань, який відрізняється від своїх аналогів тим, що всі його учасники вчаться на власному досвід; як спеціально створене сприятливе середовище, де кожен може із легкістю і задоволенням побачити і усвідомити свої плюси і мінуси, досягнення і поразки.

Сьогодні дослідники виокремлюють декілька видів тренінгу: педагогічний тренінг, соціально-психологічний тренінг, тренінг партнерського спілкування, тренінг сензитивності, тренінг креативності, що пов'язані з психогімнастичними вправами, які націлені на формування та розвиток умінь, навичок і настанов ефективного спілкування [5, с. 10-15].

Метою нашого дослідження є визначення можливостей педагогічного тренінгу у професійному становленні майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Характерною рисою педагогів вищого рівня професіоналізму є особлива, глибоко усвідомлена потреба в самовдосконаленні, задоволеність педагога співпрацею з дітьми (студентами), контактність педагогів і дітей, інтерес до професії та до досягнення більш високих вершин професійного «акме». Нестандартне вирішення професійних завдань, розширення меж професійної діяльності дає можливість переходити майбутньому педагогу на більш високі щаблі творчості (Н. Кузьміна, М. Кухарев, А. Линенко, В. Сагада та інші).

В процесі організації тренінгових занять вирішуються основні завдання професійного становлення майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, а саме: підвищення самооцінки студентів; формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів; формування умінь побудови позитивних взаємостосунків з педагогами, дітьми, батькам, ровесниками; допомога у розумінні особливості поведінки в конфліктній ситуації, управлінні власним емоційним станом; створення гармонійних відносини з навколишніми людьми; формування уміння переводити конфлікт в конструктивний діалог; створення умов для усвідомлення власної стратегії поведінки в конфліктній ситуації, виявлення причин виникнення конфліктних ситуацій; формування навичок управління педагогічним спілкуванням в процесі професійно-педагогічних ситуацій.

Педагогічний тренінг ми визначаємо як засіб впливу на особистість педагога, орієнтований на застосування активних методів групової педагогічної діяльності з метою розвитку професійної компетентності, формування навичок конструктивної поведінки, відпрацювання системи вправ (організаторських, комунікативних, гностичних, перцептивних та ін.).

Мета педагогічного тренінгу: формування у студентів знань, умінь і навичок організації різних видів педагогічної діяльності; відпрацювання партнерських умінь в ситуаціях навчальної взаємодії; виховання особистісного ставлення до складових майстерності педагога.

Застосування в освітньому процесі педагогічного тренінгу сприяє вирішенню проблем у формуванні професійної компетентності вихователя за такими напрямками:

- аналіз соціально-психологічної ситуації в інституті і системи підготовки майбутніх вихователів, розвиток упевненості в собі і комунікативне тренування;

- формування навичок довільної уваги, спостережливості, забезпечення м'язової свободи; вироблення умінь природного поводження у дитячому колективі, іншому публічному місці, емоційно доцільної поведінки;

- підтримка інноваційних педагогічних навичок, спостереження за своєю поведінкою, за діями інших студентів і педагогів; рішення інсценованих завдань з різних ситуацій викладання навчального предмета; відпрацювання дій у певних обставинах; тренування прийомів: привертання уваги дітей, підвищення інтересу до предмету, що вивчається, запам'ятовування навчального матеріалу, активної роботи на занятті;

- підвищення культури викладання: вивчення педагогічних понять – такт, дисципліна спілкування, етикет і способів включення цих понять у власний стиль взаємодії з дітьми дошкільного віку.

Основними завданнями, які вирішуються під час організації педагогічного тренінгу є такі:

- формування нових знань стосовно майбутньої професії вихователя дітей дошкільного віку;

- розвиток умінь і навичок виконання різних видів педагогічної діяльності у стандартних і нестандартних навчально-виховних ситуаціях;

- формування умінь організації позитивної міжособистісної взаємодії у спільноті дітей і батьків, педагогічного колективу;
- розвиток умінь критичного і творчого мислення у процесі вирішення професійних завдань;
- розвиток умінь аналізу і вибору педагогічних дій у навчально-виховних ситуаціях;
- формування особистісних суджень, оцінок стосовно майбутньої професії;
- набуття навичок роботи у команді.

Ідучи за розробниками вітчизняної теорії і практики тренінгу Ю. Ємельяновим і Є. Кузьмінім ми пропонуємо об'єднувати активні групові методи, які застосовуються у педагогічному тренінгу, у три основних блоки:

- дискусійні методи (групова дискусія, розбір випадків з практики, аналіз ситуацій морального вибору, моделювання практичних ситуацій, метод кейсів);
- ігрові методи (дидактичні, імітаційні і творчі ігри, в тому числі ділові; рольові ігри; мозковий штурм; контрігра);
- сенситивний тренінг (тренування розуміння, міжособистісної чутливості та емпатії до об'єктів взаємодії) [5].

Методами активного навчання, які застосовуються у тренінгу є лекція (як метод навчання = інформованість); структурована або керована дискусія; розбір кейса або кейс-стаді; рольова гра (моделювання професійної діяльності, де студенти грають ролі спеціалістів); робота в командах над завданнями, які поставлені перед учасниками тренінгу; презентація організації, послуги, самопрезентація; аналітичні вправи; ігри - симуляції, імітаційні ігри; фрагменти ділових ігор; відео демонстрації і відео аналіз поведінки учасників навчання [4, с. 153].

Проблема вибору методу, за допомогою якого буде здійснюватися тренінг, – одна з основних, які виникають при підготовці. Вибір методу

залежить від завдань програми тренінгу, тривалості програми тренінгу, рівня підготовленості учасників, попереднього досвіду у часників, доступних ресурсів, необхідного обладнання, рівня міжособистісної взаємодії, активності та кількості учасників.

Методи, що застосовуються під час тренінгу, виконують завдання застосування і розвитку знань, умінь і навичок; відкриття, усвідомлення і демонстрації манер, індивідуального стилю комунікації.

Під час тренінгу застосовується трирівнева модель навчання:

Набуття → Демонстрація → Використання

Так, для набуття, наприклад знань використовуються лекції, книги; для демонстрації – рольові ігри, кейси, кейс-стаді, живі ілюстрації та відеофільми; для застосування – рольові ігри, моделювання, імітаційні технології [6].

Основні напрями у тренінговому навчанні є вербальна комунікація (бесіди, міні-лекції і обговорення); подання інформації у наочному вигляді, демонстрація навичок (презентація, демонстрація і моделювання); практичне вироблення необхідних навичок (розробка документів, робота з комп'ютером, педагогічна практика).

Отже, на нашу думку, одним з етапів забезпечення професійного становлення майбутніх вихователів дітей дошкільного віку є організація серії навчальних і розвивальних програм тренінгу для досягнення стійких змін у поведінці майбутнього вихователя. Послідовність програми педагогічного тренінгу передбачає організацію тренінгу особистісного розвитку, тренінгу креативності та тренінгу професійного спрямування.

Представлені тренінги включають: навчання аналізу структури професійно-педагогічної ситуації, навчання способам подолання бар'єру відповідальності і умінню оцінювання результатів власної діяльності, навчання аналізу ситуації в процесі організації рольових ігор .

Професійно-педагогічна ситуація включає професійно значущі вимоги (зобов'язання), належне ставлення до особистості дитини і об'єктивні соціальні

умови, що дозволяють реалізувати відповідну поведінку. Аналіз педагогічних ситуацій пов'язаний з виробленням у студентів умінь виділення проблеми, пояснення причин її виникнення і конструювання можливих шляхів її рішення. В процесі аналізу професійно-педагогічних ситуацій не тільки формується розуміння проблем і шляхів їх рішення, але і усвідомлюється особистісна відповідальність за створення і вирішення педагогічної ситуації.

Тренінг особистісного розвитку спрямовується на формування у студентів навичок спілкування, обговорення проблем взаємодії з іншими людьми (як дорослими, так і ровесниками) для запобігання міжособистісних конфліктів.

В процесі організації тренінгових занять викладач вирішує такі завдання: виявлення і подолання труднощів, що з різних причин відчувають студенти першого курсу у спілкуванні з педагогами, батьками, іншими дорослими, однолітками; привчання студентів до спілкування, яке запобігає виникненню конфліктних ситуацій; запобігання моральним переживанням, душевному дискомфорту студентів під час адаптації у навчальному закладі; створення установки на особистісний розвиток.

Основними формами організації є групові дискусії, міні-лекції, рольові ігри, ігри, спрямовані на інтенсивну фізичну взаємодію, робота в парах, трійках, групах.

Під час проведення групової дискусії студенти мають можливість висловлювати свою думку з обговорюваної проблеми, вони вчаться формулювати свої думки, аргументувати своє бачення поставленої проблеми, сперечатися, не ображаючи опонентів, критикувати точку зору інших, не переходячи на особистості.

Після кожної рольової гри необхідно проводити обговорення. Учасники діляться враженнями стосовно того, як вони почувалися в тій чи іншій ролі, намагаючись мотивувати свої вчинки. Це дає можливість розвивати у них спостережливість, навчити пояснювати поведінку інших, дивитись на міжособистісну ситуацію очима партнерів по тренінгу.

Ігри на інтенсивну фізичну взаємодію необхідні для посилення інтересу у студентів, підвищення працездатності, зняття напруги, відпочинку, покращання взаємостосунків у групі. Кожне тренінгове заняття складається з чотирьох частин: початок; розігрів; основний етап; рефлексія.

Метою *тренінгу креативності* є створення розвивального середовища, яке спонукає студентів до проявів творчого мислення і поведінки.

Основними завданнями, що вирішуються під час проведення тренінгових вправ є такі: сформувати готовність студентів до саморозвитку; сприяти створенню проєкції на досягнення професійного «акме»; привчити до проявів ініціативи у прийнятті рішень щодо переосмислення власних можливостей, вирішення творчих завдань.

Тренінг професійного спрямування скеровує увагу студентів на процес професійного самовдосконалення, вирішення внутрішньоособистісних конфліктів, суперечностей; забезпечує формування практичних навичок саморозвитку у навчальній діяльності та вирішує такі завдання: розкриття особливості педагогічної взаємодії, змісту поняття «професійна компетентність»; актуалізація потреб учасників в особистісному саморозвитку; створення рефлексивного середовища, що сприяє активізації всіх сторін особистості учасників за рахунок співтворчості, відмови від прямого навчального впливу з боку ведучого.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Досвід показує, що застосування педагогічного тренінгу допомагають викладачеві адаптувати студентів до професійної діяльності, навчити їх правильно спілкуватися зі своїми вихованцями, показати різнобічність педагогічного процесу. Насамперед, тренінгові вправи допомагають розвивати у студентів педагогічні здібності та вміння оволодівати таким складним видом діяльності, як діяльність вихователя. Впровадження тренінгових вправ на заняттях допомагає практично відтворити професійні вміння педагога, що неможливо під час звичайних практично-семінарських занять, готує студента до викладання конкретної

дисципліни в аудиторних умовах. Тому педагогічний тренінг можна вважати новою технологією у навчальному процесі, яка адаптує майбутніх педагогів до професії.

Педагогічний тренінг допомагає студентам засвоїти особливості парної і групової форм роботи. У парі студенти відпрацьовують вправи з передаванням і оволодінням інформацією. Робота у групах активізує студентів, збільшує результативність їхньої діяльності.

Отже, студенти можуть, оперуючи конкретним матеріалом своєї дисципліни, застосовувати ці вправи на заняттях спочатку в аудиторних умовах, а потім і на практиці.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці питань організації тренінгів які допоможуть вирішувати питання профілактики і корекції синдрому емоційного вигорання педагогів. Розробці комплексу вправ для подолання стресових чинників різної спрямованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю.Н. Емельянов – Л., 1985. – 342 с.
2. Кан-Калик В. А. Тренинг профессионально-педагогического общения : метод. рекомендации / В. А. Кан-Калик. – М. : Мол. гвардия, 1990. – 96 с.
3. Макшанов С.И. Психогимнастика в тренинге / С.И. Макшанов – СПб, 1993. – 237 с.
4. Панфилова А. П. Игровое моделирование в деятельности педагога : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. П. Панфилова; [под общ. ред. В. А. Сластенина, И. А. Колесниковой]. – М. : Академия, 2006. – 368 с.
5. Психогимнастика в тренинге /Под ред. Н.Ю. Хрящевой. – СПб., 1999. – 256 с.
6. Ситников А.П. Акмеологический тренинг. Теория. Методика, Психотехнологии./ А. П. Ситников. – М., 1996 – 56 с.